

# EKONOMIKA OBČANSKÝCH SDRUŽENÍ

## *Část první, seznámení s výzkumným projektem a oblastí činnosti občanských sdružení*

TOMÁŠ ROSENMAYER, CENTRUM PRO VÝZKUM NEZISKOVÉHO SEKTORU

*Výzkumný projekt Ekonomika občanských sdružení je třetí a zároveň poslední etapou tříletého výzkumného úkolu CVNS spočívajícího ve zmapování neziskového sektoru v České republice. O náročnosti zpracování závěrečné etapy nejlépe hovoří fakt, že občanská sdružení a jejich organizační jednotky jsou nejpočetnějším a nejvýznamnějším typem neziskové organizace v České republice. Podobně jako předcházející výzkumné projekty, také tento přinesl řadu zajímavých zjištění, se kterými bych rád v následujících dvou článcích čtenáře Grantisu seznámil.*

Výstupy s ekonomickými údaji za občanská sdružení a jejich organizační jednotky ještě u nás nebyly publikovány, takže o jejich hospodaření se toho dosud dalo říci opravdu jen málo. Není se co divit, jedná se o segment čítající více než 50 tisíc jednotek, takže získat informace za dostatečně velký, reprezentativní počet organizací je velice náročný úkol. Naštěstí Český statistický úřad (ČSÚ), který trvale usiluje o zlepšení kvality údajů o neziskovém sektoru, zvýšil při statistickém zjišťování neziskových organizací za rok 2004 velikost výběrového souboru občanských sdružení a jejich organizačních složek<sup>1</sup> a získal tak mnohem větší rozsah údajů než v předcházejících letech. Díky této aktivitě ČSÚ se náš výzkumný projekt mohl opřít o výsledky oficiálního statistického zjišťování, namísto toho abychom údaje získávali vlastními silami. V našem úsilí o zmapování českého neziskového sektoru to představuje zlomový okamžik, neboť jsme se tak poprvé přiblížili k vytouženému cílovému stavu, kdy nebudeme muset sami sbírat nové, dosud neexistující údaje, nýbrž budeme moci zpracovávat data získávaná oficiálním statistickým šetřením ČSÚ.

### **Zdroje dat výzkumného projektu**

Údaje za občanská sdružení a jejich organizační jednotky jsme získali na základě žádosti o výběr dat z databáze statistického zjišťování, a to na základě právních forem: 701 – Sdružení (svaz, spolek, klub aj.), 731 – Organizační jednotka sdružení. Na rozdíl od všech předchozích výzkumných projektů nebyly do sledování zahrnuty všechny subjekty, ale jen ty, které vznikly na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů a které byly zároveň v roce 2004 aktivní (měly nějaké příjmy nebo výdaje). Celkem se jednalo o 34 423 občanských sdružení a 20 377 jejich organizačních jednotek.

Český statistický úřad provádí statistické zjišťování neziskových institucí ve dvou mutacích: plošné šetření všech „velkých“ neziskových institucí s počtem 20 a více zaměstnanců a výběrové šetření „malých“ neziskových institucí s počtem méně než 20 zaměstnanců. Celkem jsme tedy získali čtyři datové soubory ve formě tabulek obsahující údaje za jednotlivé položky obou výkazů statistického zjišťování. Počet jednotek v jednotlivých souborech a jejich podíl na celkovém počtu aktivních jednotek nejlépe ilustruje tabulka 1.

**Tabulka 1: Počet a podíl jednotek v datových souborech**

Soubor	Občanská sdružení		Organizační jednotky		Celkem
	malá	velká	malé	velké	
Počet jednotek ve výběru	1 346	152	674	33	2 205
Počet jednotek celkem	34 265	158	20 344	33	54 800
Podíl (v %)	3,93	96,20	3,31	100,00	4,02

Údaje byly zpracovány do závěrečné zprávy za každý z výše uvedených souborů zvlášť. Důvody k zachování údajů za jednotlivé mutace statistického zjišťování spočívají jednak

<sup>1</sup> [http://czso.cz/csu/ediciplan.nsf/o/9504-06-\\_za\\_rok\\_2004-metodika\\_statistickeho\\_zjistovani](http://czso.cz/csu/ediciplan.nsf/o/9504-06-_za_rok_2004-metodika_statistickeho_zjistovani)

v rozdílných položkách obsažených ve výkazech (výkaz pro malé instituce je vytvořen na základě jednoduché účetnictví, výkaz pro velké instituce na základě podvojného účetnictví), jednak v naprosto odlišné vypovídací schopnosti dat (podílu na celkovém počtu aktivních jednotek). Zachovat odlišení podle právních forem jsme považovali za důležité vzhledem k dalšímu analytickému zkoumání. Údaje za jednotlivé položky lidských zdrojů, majetku (aktiv), příjmů (výnosů) a výdajů (nákladů) byly dále upraveny do výsledných ukazatelů, které jsou pro analytickou činnost vhodnější a které zároveň umožňují alespoň základní srovnání údajů z obou mutací statistického zjišťování.

I když získané údaje skrývaly pro další zpracování několik nevýhod – (1) nízký podíl malých institucí, za které byly údaje k dispozici, na celkovém počtu aktivních jednotek má za následek nižší vypovídací hodnotu údajů; (2) datové soubory ve formě tabulek neumožňují tak podrobnou analýzu (například třídění podle velikosti majetku) jako v případě databází; (3) používaná klasifikace nedokáže od sebe odlišit mnoho druhů jednotek (viz níže) –, účelu zmapování občanských sdružení a jejich organizačních jednotek vyhověly a přinesly řadu zajímavých zjištění. Potvrdilo se, že kvalita údajů sbíraných Českým statistickým úřadem je vysoká, což je dáno jeho mnohaletými zkušenostmi při sběru a zpracování informací od neziskových institucí. To je dobrá zpráva nejen pro budoucí výzkum, ale i pro možnou koncepční práci ve snaze o rozvoj neziskového sektoru.

### Oblasti činnosti občanských sdružení

Všechny údaje získané ze statistických zjišťování neziskových institucí byly tříděny podle upravené Odvětvové klasifikace ekonomických činností (dále jen OKEČ), kterou ČSÚ v současné době používá. Úprava klasifikace OKEČ spočívala v seskupení standardních klasifikačních tříd do deseti oblastí činnosti. Bohužel, OKEČ neumožňuje bližší analýzu hospodaření občanských sdružení podle oblastí jejich činnosti, neboť všechny činnosti, jejichž výsledkem jsou služby poskytované vlastním členům organizace, jsou v ní zařazeny do jedné třídy: „91.33 – Činnosti ostatních členských organizací“, v našem případě do oblasti „Zájmová činnost“.

**Tabulka 2: Počet aktivních organizací podle oblasti činnosti v roce 2004**

Oblast činnost	Občanská sdružení		Organizační jednotky		Celkem
	malá	velká	malé	velké	
Myslivost	1 007	0	74	0	1 081
Požární ochrana	119	0	1 835	0	1 954
Vzdělávání	139	0	34	0	173
Zdravotní a sociální péče	72	10	30	3	115
Hospodářské svazy	338	0	140	0	478
Odborové svazy	688	16	5 089	0	5 793
Zájmová činnost	17 815	89	10 808	19	28 731
Kultura	411	0	26	0	437
Sport	13 043	40	2 175	6	15 264
Ostatní	633	3	133	5	774
<b>Celkem</b>	<b>34 265</b>	<b>158</b>	<b>20 344</b>	<b>33</b>	<b>54 800</b>

Jak naznačuje tabulka 2, do této třídy je v České republice zařazena více než polovina občanských sdružení a jejich organizačních jednotek. V současné době nejsme bohužel schopni od sebe odlišit údaje za takové jednotky, jako jsou například mládežnická sdružení, sdružení na ochranu zvířat, hnutí na ochranu životního prostředí, zahrádkářská a chovatelská sdružení, turistické kluby, sdružení rodičů a přátel škol, občanské iniciativy a protestní hnutí či různé organizace na ochranu nebo zlepšení sociálního postavení určitých skupin. Tato situace je jasným důkazem, že je nutné mít k dispozici dostatečně podrobnou klasifikaci. Je proto dobrou zprávou, že ČSÚ přijal na začátku září letošního roku aktualizovanou verzi

klasifikace CZ-COPNI,<sup>2</sup> která je pro třídění neziskových institucí mnohem vhodnější než klasifikace OKEČ.

Za ostatní oblasti lze říci alespoň to, že celá čtvrtina občanských sdružení a jejich organizačních jednotek působí v oblasti Sport. Dále je z tabulky 2 zřejmé, že organizace působící v oblasti Požární ochrana nebo početně významnější Odborové svazy hojně využívají právní formu organizační jednotky. Naopak, málo organizačních jednotek vzhledem k počtu občanských sdružení působí v oblastech Myslivost a Kultura.

Pro ukázkou jsem na závěr přidal jednu tabulku obsahující údaje o lidských zdrojích malých občanských sdružení. Více informací o lidských zdrojích malých občanských sdružení zobrazených pomocí dalších ukazatelů a také údaje za ostatní soubory jednotek mohou zájemci získat ze závěrečné zprávy výzkumného projektu, která je dostupná na internetové adrese [http://www.e-cvns.cz/soubory/Ekonomicke\\_vysledky\\_OS\\_2004.pdf](http://www.e-cvns.cz/soubory/Ekonomicke_vysledky_OS_2004.pdf).

**Tabulka 3: Lidské zdroje malých občanských sdružení v roce 2004**

Oblast činnosti	Mzdy (v tis. Kč)	OON (v tis. Kč)	Přepočtený počet pracovníků	Průměrná mzda (v Kč)	Počet jednotek ve výběru	Počet jednotek celkem
Myslivost	0	0	0	0	27	1 007
Požární ochrana	0	0	0	0	5	119
Vzdělávání	5 325	6 771	26	17 067	23	139
Sociální a zdravotní péče	29 035	1 493	133	18 192	16	72
Hospodářské svazy	30 801	3 698	95	27 018	36	338
Odborové svazy	27 877	1 964	78	29 783	26	688
Zájmová činnost	260 883	45 549	1 255	17 323	575	17 815
Kultura	3 084	987	15	17 133	33	411
Sport	263 967	46 536	1 270	17 321	501	13 043
Ostatní	12 931	4 487	89	12 108	104	633
<b>Celkem</b>	<b>633 903</b>	<b>111 485</b>	<b>2 961</b>	<b>17 840</b>	<b>1 346</b>	<b>34 265</b>

<sup>2</sup> Aktualizovaná verze klasifikace COPNI je k dispozici na webových stránkách Českého statistického úřadu (<http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace>).